

УДК 061.27:338.436

*М.Й. МАЛІК, доктор економічних наук, професор,
академік НААН, зав. відділення
О.Г. ШПИКУЛЯК, доктор економічних наук,
старший науковий співробітник, учений секретар
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”
О.Ю. ЛУЗАН, здобувач
Луганський національний аграрний університет*

Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері

Постановка проблеми. Інституціональні зміни у розвитку аграрної економіки відбуваються під впливом фундаментальних постулатів світової економічної науки. Країна зіткнулася з проблемами інституціонального характеру. Оцінка інституціональних умов розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері економіки вказує на розбалансованість інститутів та інституцій, зокрема у забезпеченні функціонування кооперативних й інтеграційних структур. Дослідження інституціональних ознак економіки у сфері інтеграційних процесів фокусують увагу на проблемах, які є відправною точкою взаємодій соціально-економічного розвитку. Інституціональні проблеми поєднують у собі економічні, соціальні та правові питання. Особливо це стосується таких інтегрованих структур як кластери і кооперативи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показав аналіз наукових публікацій, наприклад, В. Андрійчука [1, 2], О. Глуценка [3], А. Данкевича [4], В. Заяця [5], І. Кравчука [6], І. Чернявської [8], В. Струкова [7], О. Коваленко [13], Л. Торгова [16], М. Кропивка [17] більшість інтегрованих структур в аграрному секторі економіки функціонують як договірні формування, асоціації та агрохолдинги, проте питання формування й функціонування кластерних

об'єднань недостатньо висвітлені й потребують додаткових досліджень.

Однією з найскладніших задач інституціональної політики на сучасному етапі є обґрунтування змін, які відбуваються у розвитку виробничих структур з погляду економічної теорії. Важливим є розв'язання проблеми обезземелення селян і подолання безробіття, вирішення питань інституційного забезпечення особистих селянських та фермерських господарств, формування інституцій у розвитку соціального капіталу і кооперативів, необхідності відновлення сприятливих умов для підвищення рівня сільського життя.

Завданням інститутів та інституцій держави є обґрунтування необхідності підтримки особистих селянських, фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, які забезпечують розвиток територій та сільської поселенської мережі, підтримки й сприяння розвитку коопераційних та інтеграційних процесів у сфері виробництва, зберігання, переробки і збуту сільськогосподарської продукції.

У ситуації, що склалася в аграрній сфері економіки, кращі умови для виробництва продукції із впровадженням інноваційних технологій мають великі агропромислові інтегровані структури холдингового типу. Вони володіють власними фінансовими інститутами або тісно з ними зв'язані капіталом і доступом до довгострокових фінансових позичень та можливостями зайняти значну част-

© М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, О.Ю. Лузан, 2013

ку продовольчого ринку. Тим самим вони обмежують доступ на ринок малим і середнім підприємствам та особистим селянським господарствам. Ці процеси швидко розвиваються в галузях, які піддаються індустріалізації й потребують мінімальних затрат праці (зернові, птахівництво, технічні культури). При цьому не враховуються вимоги екологічної, продовольчої та національної безпеки.

Мета статті – з'ясування теоретичних підходів щодо формування і функціонування інтегрованих структур на інституціональних засадах.

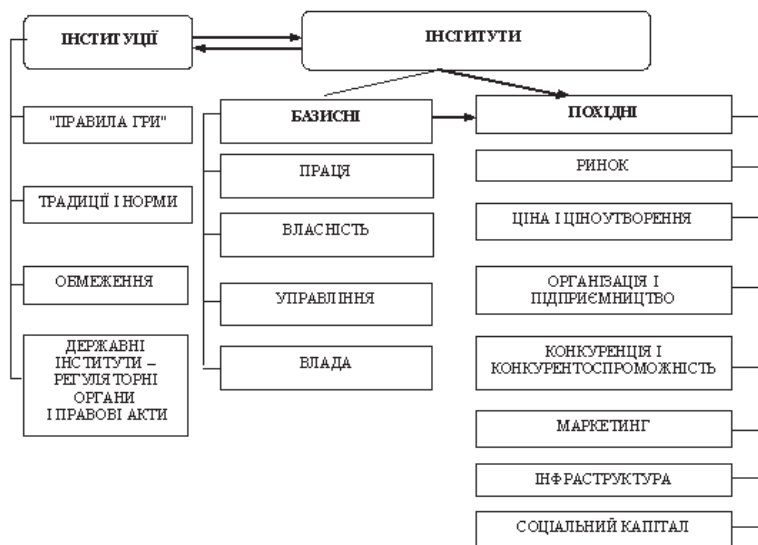
Виклад основних результатів дослідження. Інституціоналізм як напрям економічної теорії із соціальним ухилом охоплює усі важливі сфери людської життєдіяльності. Усвідомлення необхідності обґрунтування економічних аспектів функціонування інституцій та інститутів є важливим в утвердженні інституціоналізму в аграрній економічній теорії, у подальшому розвитку економіки України та її адаптації до ринкових умов. Інституціональна теорія утвердилася як фундаментальний напрям передусім економіко-соціальних досліджень, спрямованих на обґрунтування ключових елементів економічної системи у контексті їхнього впливу на суспільний розвиток. Інститути формують умови розвитку економіки і поведінки економічних суб'єктів.

Враховуючи, що інституціональна теорія досліджує економічні, суспільні, правові

правила поведінки суб'єктів, організаційні обмеження, сформовані людьми, можна стверджувати, що інституціоналізм – це продукт еволюції й синтезу економічної теорії та інших суспільних наук.

Інституції також слід розуміти як множинну категорію – сукупність інституцій (правил) та інститутів (організацій). Проте у трактуванні визначення інституцій ми схиляємося до розуміння їх як правил гри, норм, а інститутів – як організацій, кодексів правил, установ, законів. Потрібно чітко розуміти, що інституції (правила, принципи, традиції, ментальність) у суспільному розвитку, ринковому механізмі приймають форму інститутів (власність, закон, організація, установа, конкуренція, регулювання тощо). Таким чином, інституції втілюються в інститутах, а інститути потребують інституцій для забезпечення адекватного потребам суспільства розвитку соціально-економічних формацій (рис.).

Ефективність та спроможність суспільства забезпечити конструктивну взаємодію економічних агентів у ракурсі задоволення потреб залежить від інститутів – як формальних, так і неформальних. Можна стверджувати, що інституції – це сформовані часом та діяльністю людини правила, формальні й неформальні зв'язки, обмеження, які структурують людську взаємодію, забезпечують регулювання життєвого простору індивідуального та організаційного розвитку.

Система ієрархічної побудови інститутів країни, економіки

Джерело: Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку : монографія / Шпикуляк О. Г. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 396 с.

Економічного "забарвлення" інституціональна теорія набула у працях У. Мітчелла, який започаткував емпіричний напрям інституціоналізму, в основі якого дослідження економіки. Дослідник наголошував, що діяльність господаря в ринкових умовах спрямована на одержання прибутку, без якого неможливі виробництво і поступальний розвиток господарської системи, підприємництва. Наступні періоди економічного інституціоналізму є цариною досліджень: Дж.К. Гелбрейта (соціальний напрям); Р. Коуза (започаткував теорію трансакційних витрат або економічну теорію прав власності), запровадив у науковий обіг категорію "трансакційні витрати" (витрати на пошук інформації про ціни, попит, пошук партнерів, укладення контрактів тощо); Джеймса М. Б'юкенена (теорія суспільного вибору), досліджував конституційні й контрактні принципи теорії прийняття економічних рішень; М. Надлера, Дж.М. Кларка (теорія "народного капіталізму"), які розглядали проблему "дифузії власності" (розпорошення), "управлінські революції", "революції в доходах"; Г. Мілза та А. Берлі (концепція "колективного капіталізму"), в основі якої пропаганда інституту власності й контролю як базових у забезпеченні соціальної відповідальності корпорацій перед суспільством; Р. Арона, Е. Гауглера, Дж. К. Гелбрейта (концепція "соціального партнерства"), які наголошували на необхідності активізації соціального партнерства в економіці соціально-трудова відносин; Норта Дугласа – роль інститутів (законів, кодексів поведінки) в соціально-економічному розвитку, а також залежність розвитку економіки від інституціональної системи [18].

Характеризуючи загальні положення інституціональної політичної економії як одного з нестандартних концептуальних напрямів обґрунтування економічних процесів, Р. Буайє, Е. Бруссо, О. Фавро зазначають, що «практично всі неортодоксальні економічні школи є інституціоналістськими, а те, що нині залишилося від великої традиції класичної політичної економії, на найбільш загальному рівні виражається через положення інституціоналізму» [20].

Ідеологія інституціоналізму формує соціо-економічну думку навколо ідеї про те, що кожному суспільству, державі притаманні певні правила гри. Основна функція інститутів як базового елемента середовища функціонування господарюючих суб'єктів полягає в активізації структурування відносин господарюючих суб'єктів із заданою структурою інститутів, інститути формуються еволюційно. В міру своєї еволюції інститут "обростає" новими формами прояву, його зміст збагачується. Структура базисних економічних інститутів включає інституціональні утворення, які забезпечують господарську взаємодію членів суспільства у таких сферах як: виробництво благ (власність, праця, домогосподарства, підприємства); кругообіг благ (інститути, які забезпечують взаємодію попиту і пропозиції, обмін, гроші, фінанси); управління економічною діяльністю (підприємництво, державне управління, податки, способи зворотного зв'язку). Вони визначаються як "суспільно визнані функціонально-організаційні форми колективної економічної діяльності, через які реалізуються функції економіки".

Економічні інститути є соціально конструйованими, адже їх витоками є соціально-індивідуальні, суб'єктивні інтереси, задовольняти які вони покликані. Інакше кажучи, історичний процес розвитку людства складався таким чином, що еволюція економічних інститутів здійснювалася і до речі здійснюється з прив'язкою до інтересів людей, які запроваджують інституції (правила) й створюють інститути (набір правил, організації тощо). Суспільство, створюючи інституціональні бар'єри, забезпечує регулювання економіки, стимулювання конкуренції, підвищення ефективності управління й ринку загалом. Проте, як зазначає М. Грановеттер, економічні інститути не виникають автоматично як відповідь на економічні потреби, вони скоріше конструюються індивідами, діям яких сприяють і дії яких обмежують структура та ресурси, наявні в соціальних мережах, де ці інститути утверджені. Хоча так категорично висловлюватися не слід, адже не всі інститути конструйовані, існують базисні, які діють незалежно від індивіда, тому можуть бути лише модифіко-

ваними відносно традицій суспільної формації. Цей же дослідник пояснює природу економічних інститутів із культурологічного й функціоналістського погляду. Культурологічний підхід характеризує економічні інститути та їх виникнення з позиції культурних переконань, які породжують певний тип виробничої організації. Функціоналістський – з позиції причин існування інститутів [22].

Функціональна змістовність економічних відносин інституціональна за змістом й принципами організації господарських взаємодій, вона наслідує принципи системності, саморегулювання й конкуренції учасників, кожен з яких намагається якнайповніше реалізувати свій вибір в умовах обмеженості ресурсів, а не вимагає від держави втручання, аби збалансувати інтереси учасників інтеграційних процесів (виробників, споживачів, держави).

Інститути у своїй сукупності формують інституціональне середовище або інституціональну систему, де реалізуються трансакції економічних агентів. Економічні відносини й інституціональне середовище глибоко взаємозв'язані, адже інститути формують умови економічних відносин, а відносини здатні змінити інститути. Саме у цьому діалектика зв'язку і природа «економічності» інститутів.

Економічна природа суспільних інститутів виражається у тому, що вони забезпечують господарські взаємодії та задоволення потреб у рамках певних традицій, які набули відповідної форми.

Модель інституціональної системи, форми і методи управління економікою визначають поведінку її учасників, а отже, формують перспективи ефектів на всіх рівнях суспільного буття. Особливими інституціональними утвореннями, які будуються на основі інтеграційних відносин, є кластери.

До інститутів кластеризації слід віднести організацію, управління, інтеграцію, конкуренцію, довіру. Головними ознаками кластера є: наявність суб'єктів щодо діяльності, ідея, формалізація відносин суб'єктів, спільний інтерес і відносна незалежність (автономність). Теоретичні підвалини інституту кластеризації започатковані М. Портером, за яким кластери – це сконцентровані за гео-

графічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну діяльність.

Розуміння сутності кластера як інституту зводиться нами до того, що це організаційно оформлена система правил і норм, традицій, формальних та неформальних утворень, яка покликана забезпечити певний соціально-економічний ефект у відповідних інституціональних умовах. Теоретичні підвалини функціонування інституту кластеризації є багатограничними й багатоаспектними, проте це лише модельна концепція організації соціально-господарських систем. Вважаємо, що кластером може бути лише ринкова структура, яка заснована на добровільних, конкурентних засадах, без адміністрування зверху. Тому не слід і не зовсім правильно було б вважати кластерами будь-які об'єднання, тут варто враховувати головні принципи кластеризації – спеціалізація, спорідненість, конкурентність, наявність спільної мети в учасників кластерного об'єднання.

Кластер має забезпечити спільні інноваційні зрушення для його учасників, інакше таке об'єднання для них не потрібне. В основі кластеризації – об'єктивна економічна доцільність, інноваційність, синергетичний ефект. Для створення кластера потрібна мотивація, зокрема організаційний інтерес. Тут має бути застосований принцип незалежності, якщо, наприклад, об'єднання суб'єктів відбулося за рахунок і навколо капіталу окремої людини, то таке об'єднання кластером назвати важко. У загальному розумінні як квінтесенція різноаспектних теоретичних положень кластер, на наше переконання, – це додатковий спосіб організації економіки та принцип здійснення державної політики в регіонах.

Повертаючись до теорії кластеризації значимо, що у довідковій літературі кластер означено як: гроно, букет, шітка або група, скупчення, зосередження (людей, предметів) чи бджолиний рій; це і математичний термін, що позначає фізично близьке розташу-

вання логічно пов'язаних об'єктів у межах однієї галузі; в економіці – це близьке розміщення логічно пов'язаних об'єктів в одній галузі.

Кластерний механізм розвитку економіки є особливим за своїми суспільно-функціональними ознаками, адже уможливорює всебічну системну активізацію інноваційних процесів. Кластер як агломерація фірм створює конкурентні переваги для учасників, які зокрема є географічно близькими й спорідненими за цільовими орієнтирами. Означена система інтеграції агентів ринку детермінує їхнє об'єднання задля ведення спільної діяльності на більш конкурентних засадах. Також кластер можна вважати новою формою діалогу між заінтересованими суб'єктами соціально-економічного процесу, кожен з яких бачить в об'єднанні зусиль власну вигоду. Вигода позиціонується як результат: завоювання сильних конкурентних позицій на ринку; створення умов для активізації інвестування; спеціалізації; кооперації; високого рівня заінтересованості на певній території; координації маркетингу товарів і послуг.

Учасниками кластера зазвичай є об'єктивно заінтересовані суб'єкти приватного, суспільного, державного сектору, які формують специфічний економічний простір. У теорії економічної науки й у практиці функціонування кластерів виділяють наступні їхні типи: дискретні (об'єднують малі та середні компанії); процесні (включають підприємства процесних галузей); інноваційні (підприємства науково-інноваційної сфери); туристичні (організації туристичної індустрії); транспортно-логістичні (транспорт, логістика, торгівля); змішаних типів. Модельні концепції кластерів сформовані за національними критеріями – японська, італійська, фінська, північноамериканська, індійсько-китайська, радянська. За певних інституціональних умов кластерна модель може виявитися оптимальною.

Для аграрного сектору загалом створення кластерів може виявитися ефективним механізмом усунення ряду соціально-економічних негативів, які стосуються сільських територій. Кластери сприятимуть здійсненню потенціалу регіонів та активному

комунікативному супроводженню їх зв'язку. Це може бути якісно новий підхід до побудови загальнодержавної політики щодо розвитку різних за спеціалізацією районів для повнішого врахування галузево-виробничих особливостей, а також розв'язання соціально-економічних проблем.

Кластери створюють критичну масу, необхідну для конкурентного успіху – «підприємство – уряд», «підприємство – інститути». Вони впливають на підвищення продуктивності суб'єктів господарювання, здатності до інновацій у підприємницькій діяльності; забезпечують розширення діяльності й дезінтеграцію; синергетичний ефект. Інтеграційний механізм щодо кластеризації інституціоналізується навколо і за рахунок формування організаційно оформленої системи обміну нововведеннями та інформацією між учасниками. Головним результирующим чинником (ефектом) від створення кластера є оптимізація трансакційних витрат.

У методологічному плані виділимо необхідні умови функціонування кластера: конкуренція, вільне ціноутворення, стабільний грошовий обіг, економічна самостійність і відповідальність підприємств перед споживачем й учасниками об'єднань.

Кластер повинен поступально підпорядковуватися інтересам створення на кожній даній сільській території, сільській громаді. Таким чином, інститути кластеризації є консолідуючим елементом інноваційного розвитку економічних систем.

Економічні відносини — це сукупність відносин між окремими суб'єктами в процесі виробництва та привласнення матеріальних чи інших благ у всіх сферах відтворення на засадах співробітництва. Економічні відносини реалізуються через економічні інтереси відповідних суб'єктів, які вступають у певні зв'язки, і через ці взаємовідносини реалізується економічна заінтересованість підприємств та організацій у спільній діяльності й одержанні максимального ефекту від використовуваних засобів виробництва.

Нині в аграрній сфері з розвитком агрохолдингів зростають можливості у виробництві продукції на основі інноваційних технологій великими агропромисловими формуваннями, які мають власні фінансові

структури та достатній капітал і доступ до довгострокових вливань. Такі структури мають можливості контролювати значну частину агропродовольчого ринку й тим самим обмежити доступ іншим сільськогосподарським і малим підприємствам, організаціям, особистим селянським господарствам. Цей процес інтенсивно розвивається в галузях, які впроваджують індустріальні технології.

Проте ці структури у своїй діяльності не завжди враховують екологічну, соціальну й економічну доцільність, яка передбачає оптимальне розміщення виробництва по території та в обсягах, що забезпечують соціально-економічну стабільність, раціональне використання земельних ресурсів і розміщення сільськогосподарського виробництва з урахуванням природно-економічних умов. Аграрна державна політика повинна бути направлена на стимулювання малих та середніх за розмірами виробництва сільськогосподарських товаровиробників.

Перевагу слід віддавати організаційно-правовим структурам, в яких безпосередньо зайняті сільськогосподарською діяльністю були б і власниками виробленої продукції й прибутку. Сюди належать кооперативна система і фермерські господарства. Тому на період до 2020 року стратегічним напрямом аграрної політики повинна бути підтримка кооперативних форм як у виробництві, так і в обслуговуванні аграрних товаровиробників (переробка, зберігання, реалізація, торгівля сільськогосподарською продукцією, кредити, матеріально-технічне забезпечення й інші послуги).

Кооперативна система реалізації сільськогосподарської продукції у 2020 році за дотримання відповідних умов розвитку може мати не менше 50% загального обсягу. Передумовами для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні є понад 300 тис. особистих селянських господарств, що виробляють товарну продукцію, а близько 4,4 млн – для власного споживання і на реалізацію, 43 тис. фермерських господарств і 16 тис. сільськогосподарських підприємств.

Площа землекористування особистих селянських господарств становить 6,6 млн га,

з них для ведення товарного виробництва – 2,7 млн га, особистого селянського господарства – 2,9 млн га, налічується 2,8 млн гол. великої рогатої худоби, у т.ч. майже 1,9 млн гол. корів. Це потенціал, який при достатньому інституційному забезпеченні може бути реалізований у розвиток кооперації на селі.

Важливе значення для розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації має співробітництво з підприємствами споживчої кооперації, що забезпечить стабільне надходження сировини до переробних підприємств споживчої кооперації, використання торговельної мережі. Таке співробітництво можливе у формі спільної заготівлі, збутової діяльності та переробки сільськогосподарської продукції.

У міру розвитку кооперації формуватимуться вертикально-інтеграційні кооперативні об'єднання (союзи) з пірамідальною структурою – національних кооперативних структур, які представлятимуть інтереси своїх членів на всіх рівнях управління. Перспективним напрямом може бути розвиток інтеграційних зв'язків між кооперативами і приватними агропромисловими формуваннями (агрофірмами, агрохолдингами).

Розвиток кооперації має стати одним із важливих напрямів аграрної політики в галузі інституціональних перетворень. Тому доцільно розробити й прийняти Державну цільову програму розвитку сільськогосподарської кооперації.

Висновки. Інституціональна система регулювання економіки повинна ґрунтуватися на принципах: системності; справедливого розподілу прав і обов'язків учасників ринку; узгодженості внутрішньодержавних інституцій (правил гри) із міжнародними нормами; рівноконкурентного доступу економічних агентів до обмежених ресурсів державної підтримки; забезпечення мінімізації дискримінаційного впливу постачальників ресурсів на відтворювальні процеси в галузі.

Розвиток інституцій і інститутів забезпечуватиме виконання заходів щодо регулювання аграрної сфери за умови: визначення та прогнозування потенціалу аграрної системи на всіх рівнях її функціонування; моніторингу розвитку агровиробників і доведен-

ня їх до регуляторних органів удосконалення економічних відносин інтеграційних формувань.

Інституціональне забезпечення інтеграційного розвитку економіки концентрує зусилля держави навколо невирішених завдань, серед яких нами визначено базисні й похідні.

Базисні: формування ефективного інституту праці; дієвого інституту власності; прогнозованого інституту управління і влади.

Похідні: удосконалення державних регуляторних інститутів; розвиток інституту організації ринку й підприємництва; розвиток інституту конкуренції та конкурентоспроможності; розвиток інституту маркетингу; розвиток ринкової інфраструктури і кооперативної системи (як системи спеціалізованих інститутів); розвиток інституту соціального капіталу.

Інституціональні трансформації останніми роками в цілому позитивно впливають на розвиток аграрної економіки, забезпечуючи відповідну динаміку збільшення валової

продукції, яка з 2005 по 2011 рік зросла в 1,3 раза. Зростання можна відзначити й щодо інституту власності – юридичне закріплення підвищення рівня орендної плати за землю від 1,5 до 3% грошової оцінки землі зумовило збільшення фактичної ціни з 360 до 539 грн/га в 2012 році; інституту праці в частині мотивації – середньорічна заробітна плата в сільському господарстві зросла з 806 грн на місяць у 2005 році до 1853 грн у 2011-му, або у 2,3 раза з одночасним підвищенням продуктивності праці; інституту підприємництва – кількість збиткових підприємств зменшилась удвічі, а рівень рентабельності у 2011 році становив 27%.

Підтвердженням позитивних зрушень в інституційній структурі розвитку й регулювання в аграрній сфері є те, що сільське господарство навіть в умовах кризи забезпечує позитивний баланс показників соціально-економічного розвитку села. Проте залишаються певні невідповідності в діяльності інституцій.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільсько-господарства / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С.3-16.
2. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 3-9.
3. Глушенко О. Агрохолдинг «Авангард» метит в монополісти [Електронний ресурс] / О. Глушенко. – Режим доступу: http://kh.ric.ua/vse_novosti/biznes_i_ekonomika/agroholding_metit_v_monopolisty.
4. Данкевич А.Є. Організаційно – економічні засади розвитку агрохолдингів / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С.69 -74.
5. Заяць В.М. Розвиток ринку сільськогосподарських земель: моногр. / В.М. Заяць. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 390 с.
6. Кравчук І.І. Система управління агрохолдингами // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. у 2 ч: Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан і перспективи та вплив на розвиток сільських територій / І.І. Кравчук. – К.: КНЕУ. – 2011. – Ч. 2. – С. 128-135.
7. Струков В. Україна в сільському господарстві як Бразилія 20 лет назад / В. Струков // Інвест-газета – ТОП – 100 Рейтинг кращих компаній України. – 2011. – № 3. – С.35 – 36.
8. Чернявская И. Через тернии к ИРО / И. Чернявская // Інвест-газета ТОП - 100. Рейтинг кращих компаній України. – 2011. – № 3. – С. 52-54.
9. Phodors, V. James (1970). The Agriculture Marketing System, QRIO series in Agricultural Economics, pp.194 – 203; Mc Fetrige, D.G (1994). The Economics of vertical integration in Agricultural Economic Department of Economics < Carleton University, Ottawa, Canada, №4, 1999, pp. 523-531; Greer D. – Industrial organization and Public Policy. 2nd edition, London, 1984.
10. Капкаев Ю.Ш. Методология институционализма при исследовании российской экономики [Электронный ресурс] / Ю.Ш. Капкаев. – Режим доступа: <http://www.lib.csu.ru/vch/074/015.pdf>.
11. Клочан В.П. Споживчу кооперацію треба відроджувати / В.П. Клочан, Н.І. Костаневич // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. – 2011. – Вип. № 4. – Т.1. – С. 10-14.
12. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
13. Коваленко О.В. Сучасні методи оцінки інституціонального середовища розвитку підприємства / О.В. Коваленко // Економіка АПК. – 2011. – № 10. – С. 157-161.
14. Пасхавер Б.Й. Основні проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва / Б.Й. Пасхавер, Л.В. Молдаван // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 3-9.
15. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка]; перероб. і доп. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.

16. *Торгова Л.В.* Спільні підприємства в Україні організаційно-економічний механізм: ефективність функціонування / Л.В. Торгова, О.В. Хитра. – К.: ФАДА, ЛТД, 2001. – 209 с.
17. Кластерна модель організації великотоварного агропромислового виробництва та розвитку економіки сільських поселень і територій / за ред. М.Ф.Кропивка – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 44 с.
18. *Норт Дуглас.* Інститути, інституціональне змінення і функціонування економіки / Норт Дуглас; пер. с англ. А.Н. Нестеренко. – М.: Фонд економічної книги «Начала», 1997. – 180 с.
19. *Митчел У.* Економічні цикли. Проблема і її постановка / У. Митчел. – М.: Изд. ИМЭ и МО РАН, 1990. – С. 109.
20. *Буайе Р. К.* Створенню інституціональної політичної економіки / Р. Буайе, Е. Бруссо, О. Фавро // Економічна соціологія. – 2008. – № 3. – С. 17-24.
21. *Липов В.В.* Інституціональна складова соціально-економічних моделей / В.В. Липов // Научні твори ДонНТУ, серія економічна. – 2005. – Вип. 89-1. – С. 112-118.
22. *Грановеттер М.* Економічні інститути як соціальні конструкти: рамки аналізу [Електронний ресурс] / М. Грановеттер. – Режим доступу: <http://www.ecsoctan.edu.ru>.
23. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 р. / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.] / за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.

* * *

Новини АПК

З початку 2013 року на Львівщині проведено 93 ярмарки з реалізації сільськогосподарської продукції

На Львівщині вже проведено 93 продовольчі ярмарки з реалізації сільськогосподарської продукції, на яких реалізовано 441,9 т продукції на суму 2,7 млн грн.

Зокрема, з нагоди Дня соціальної справедливості в районах області було організовано та проведено ряд благодійних заходів, у тому числі 29 ярмарків „від виробника”, де було реалізовано 139 т сільськогосподарської продукції на суму 1056,25 тис. грн.

Аналіз цінових спостережень засвідчує про значну ефективність проведення зазначених заходів, оскільки покупці мають можливість придбати сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки за цінами виробника.

Джерело: Прес-служба Мінагрополітики України